

Чихірьов В. Л.,
старший викладач кафедри приватного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ДО ПИТАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ І ПОВАГИ ДО ЖІНКИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ПРО ОСВІТУ

Україна на рівні законодавства задекларувала державну стратегію щодо забезпечення гендерної рівності, нового гендерного світогляду, зміни традиційних гендерних стереотипів щодо ролі чоловіка та жінки в суспільстві на засадах самореалізації та співпраці в різних сферах суспільства.

Основний закон держави не містить визначення поняття «дискримінації». В ст. 24 Конституції України зазначається що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї.

Реальні зміни законодавства в частині забезпечення і гарантії прав і жінок і чоловіків почалися з прийняттям у 2005 році Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. (із змінами) [1]. Цей закон також не містив окремого поняття «дискримінації» а визначав поняття дискримінації за ознакою статі – ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Наступним удосконаленням законодавства став Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 р. (із змінами) [2]. Цей закон врегулював окреме поняття дискримінації як ситуації, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі – певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними. Але натомість, цей закон на відміну від попереднього взагалі не містить слів «жінка» чи «жінки» у будь-яких відмінках.

Наступним етапом вдосконалення законодавства стало приєднання України і набуття офіційного статусу учасниці в міжнародній ініціативі «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності у 2020 р. Україна взяла на себе ряд зобов'язань щодо перевірки нормативно-правових актів на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Президент України своїм Указом №119/2021 від 24.03.2021 р. затвердив Національну стратегію у сфері прав людини. Зокрема серед завдань в сфері освіти є забезпечити відповідність діяльності закладів освіти принципам поваги до прав людини та її гідності. Повага до жінки як суб'єкта чи об'єкта в освітньому середовищі як окремого елемента в цій стратегії замінено словами гендерної рівності.

Нарешті Кабінет Міністрів України своїм Розпорядженням від 20.12.2022 р. № 1163-р схвалив Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року. [3] Стратегічною ціллю № 1 цієї Стратегії визначено комплексне впровадження принципів, політики і заходів щодо забезпечення

рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, поваги до людської гідності та недискримінації у нормативно-правових документах у сфері освіти

Серед завдань спрямованих на досягнення стратегічної цілі визначаються: включення гендерної культури/компетентності до загальних компетентностей педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівниць/працівників із зазначенням у посадових інструкціях та включенням заходів щодо підвищення кваліфікації з формування гендерної культури як пріоритетних; ведення документообігу з урахуванням принципів недискримінаційних мовлення/мови шляхом впровадження стратегій фемінізації, нейтралізації, уникнення андроцентризму та сексизму; використання в діловодстві допустимих сучасними нормами української мови форм жіночого роду поряд із чоловічими відповідниками для позначення осіб різної статі.

Що ж до наших спеціальних законів в сфері освіти? Виявляється що в наших профільних законах законотворці поступово повністю викоринюють поняття «жінка», «повага до жінки». Почнемо із Закону України «Про вищу освіту». В ст. 58 цього закону серед обов'язків науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників немає згадування про виховування у здобувачів освіти *поваги до жінки* а визначений обов'язок дотримуватися норм педагогічної етики, моралі, поважати гідність осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, прищеплювати їм любов до України, виховувати їх у дусі українського патріотизму і поваги до Конституції України та державних символів України. Більше того, в тексті Закону взагалі немає (!) слів «жінка» чи «жінки» у будь-яких відмінках.

В Законі «Про освіту» в попередній редакції закону було пряме зазначення поняття «поваги до жінки», а саме, серед обов'язків педагогічних і науково-педагогічних працівників було виховувати у дітей та молоді повагу до батьків, жінки, старших за віком, народних традицій та звичаїв, національних, історичних, культурних цінностей України, її державного і соціального устрою,

дбайливе ставлення до історико-культурного та природного середовища країни. На даний час стаття 54 Закону визначає обов'язками педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників: настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства; формувати у здобувачів освіти усвідомлення необхідності додержуватися Конституції та законів України, захищати суверенітет і територіальну цілісність України; виховувати у здобувачів освіти повагу до державної мови та державних символів України, національних, історичних, культурних цінностей України, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання України та навколишнього природного середовища; формувати у здобувачів освіти прагнення до взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами

Тобто виховувати у здобувачів освіти повагу до батьків, жінки, старших за віком, зараз не є прямим обов'язком педагогічних і науково-педагогічних працівників. Текст Закону взагалі не містить слів «жінка» чи «жінки» у будь-яких відмінках.

В Законі України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» також немає слів «жінка» чи «жінки» у будь-яких відмінках.

Тобто з одного боку ми декларуємо протидію дискримінації жінок в сфері освіти, впроваджуємо в документообіг стратегію фемінізації, уникнення андроцентризму та сексизму, а з іншого боку повністю прибираємо поняття «жінка» з профільних законів про освіту аргументуючи це тим що в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» передбачено, що дискримінація за ознакою статі забороняється.

На нашу думку відсутність в законах що регулюють освітню діяльність «жінка», «повага до жінки» і є дискримінацією за ознакою статі. Вважаємо дискримінаційним заміщення поняття «жінка» іншими термінами і

словосполученнями і пропонуємо внести в відповідні закони зміни в частині обов'язків науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників виховувати у здобувачів освіти повагу до жінки враховуючи її особливу роль в українському суспільстві, особливо у воєнний стан.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 вересня 2005 року № 2866-IV. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 20.04.2024)

2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06 вересня 2012 року № 5207-VI. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (дата звернення: 20.04.2024)

3. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 року № 1163-р. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

Чорна В. Г.,

д.ю.н., професорка, професорка кафедри публічного та міжнародного права, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ГЕНДЕРНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Під час війни відбуваються суттєві зміни в ролях та становищі жінок і чоловіків. З початком військових дій в Україні, багато чоловіків були мобілізовані або добровільно пішли на фронт, що призвело до значного